

Тетяна ФАСОЛЬКО

кандидат педагогічних наук

Цікавими і корисними виданнями збагатилась "Бібліотека дошкільника", започаткована у 2013 році тернопільським видавництвом "Мандрівець". Серед її найновіших надбань — методичний посібник "Українські народні дитячі рухливі ігри, забави та розваги", який підготували науково-педагогічні працівники нашого навчального закладу: член кафедри теорії та методики дошкільної освіти Ольга Яловська і викладач-методист педагогічного коледжу Тетяна Романюк. Це далеко не перше видання наших авторів: вони поповнили не лише "Бібліотеку дошкільника", а й власну авторську книгозбірню як досвідчені фахівці з теорії та практики роботи з дітьми дошкільного віку.

Посібник схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах Комісією з дошкільної педагогіки та дитячої психології Науково-методичної ради з питань освіти МОН України. Попередньо книга пройшла відповідну фахову експертизу, яку провели кандидати педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету ім. Бориса Грінченка А.С.Шевчук і доцент Інституту розвитку дитини НПУ ім. М.П.Драгоманова Н.В.Левінець. Посібник рецензували ректор Львівського держуніверситету фізичної культури, професор Є.Н.Пристапа і вихователь ДНЗ № 22 м.Тернополя І.І.Архипко.

Видання містить характеристику тематично систематизованих народних рухливих ігор, що виступають ефективною формою роботи та важливим засобом фізичного виховання дітей дошкільного віку. Пропоновані ігри сприятимуть стимулюванню інтересу дітей до вивчення культури, побуту і звичаїв рідного народу, організації їх здорового відпочинку та дозвілля. Цьому допоможе поданий у книзі, багатий за змістом і формами практичний матеріал (зазівки, домовлянки, лічилки, мирилки, прислів'я та приказки), спрямований на творче урізноманітнення підготовки і проведення народних ігор як на заняттях, так і впродовж дня.

Автори посібника зазначають, що традиційні народні рухливі ігри, будучи частиною культурно-історичної спадщини українського народу, мають значні можливості для вирішення багатьох завдань дошкільної освіти, зокрема виховання в дітей національної свідомості, формування стійкого інтересу до матеріалів народознавчого змісту, бажання пізнати його глибше та потреби використовувати його у повсякденному

житті. На жаль, зауважують наші фахівці, з кожним роком діти все менше і менше грають у народні ігри. Комп'ютери, планшети, ігрові приставки, засоби мобільної Інтернет-мережі заповнили душі дітей, і вони все більше живе спілкування опосередковують електронними засобами, надто багато часу проводять у світі віртуальної реальності комп'ютерних ігор, що негативно впливає на їх фізичне і духовне здоров'я.

У цьому контексті знання і використання педагогом народних ігор допоможе планово, змістовно і корисно для дітей організувати їх дозвілля, берегти і передавати наступним поколінням звичаї і традиції українського народу. Автори закликають робити все, щоб не забувалися і передавалися з роду в рід народні ігри, а найкращий спосіб зберегти це неоціненне багатство народної фізичної культури, тобто продовжити життя народним рухливим іграм, — знати їх і грати в них.

Саме таку мету переслідує методичний посібник, адресований вихователям ДНЗ, інструкторам з фізичної культури, методистам, батькам і студентам педагогічних ВНЗ. Розміття описаних народних ігор може бути використане у багатьох формах методичної і навчальної роботи в дитсадку, в родин-

ному колі, у проведенні практичних занять з курсу "Теорія та методика фізичного виховання" у вищих закладах освіти. Особливе значення народних ігор в тому, що вони в однаковій мірі доступні людям різного віку і мають специфічне оздоровче, виховне та освітнє значення в сімейній фізичній культурі, що надзвичайно актуальне з огляду на традиційно визначальне місце сім'ї та родини в національному вихованні.

Безсумнівним позитивом книги є застосований авторами історико-аналітичний підхід до розкриття тематичної проблематики. Дитячі ігри та забави подаються як традиційний засіб педагогіки, що має багатовікову історію, яскраво відображають спосіб життя, побут, працю, морально-вольові

та творчі якості людей, їх кмітливості і винахідливості, прагнення до перемоги. Дослідженнями вітчизняних і зарубіжних вчених показано, що фізичне виховання дитини, молоді, людини та людей інших вікових категорій здійснювалося в народно-побутових формах, в календарній і родинній обрядовості. Обов'язковим елементом календарних (весняних, літніх, осінніх, зимових) свят і обрядів були різноманітні фізичні вправи, танці, хороводи, єдиноборства, рухливі ігри та забави, що супроводжувалися відчуттям піднесення фізичних і духовних сил людини після попередніх фізичних і психічних навантажень. А це завжди було одним із важливих призначень всякого святкового дійства.

У посібнику подається своєрідний історичний репертуар рухливих народних ігор, насамперед великоднього циклу, а також історіографія їх вивчення. Наголошено, що питаннями вивчення і популяризації народних ігор займалися етнографи, письменники, педагоги: Костянтин Ушинський, Іван Боберський, Василь Верховинець, Микола Маркевич, Павло Чубинський, Олекса Воропай, Іван Крип'якевич, Борис Грінченко, Леся Українка, Іван Франко, Софія Русова, Василь Сухомлинський, Василь Скуратівський та інші. Всі вони сходились на тому, що дитячі народні ігри належать до системи методів і засобів народної педагогіки, забезпечують збереження національного характеру, звичок і психології людини, сприяють повноцінному розумовому, моральному, трудовому, фізичному, естетичному розвитку дитини, формують її як цілісну гармонійну особистість.

У книзі викладені програмові вимоги щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з народними іграми. Окремий розділ приурочено сюжетним (явища природи, тваринний і рослинний світи, праця людей, сімейно-побутові ігри, ігри соціально-історичного змісту) і безсюжетним (ігри-ловитки, ігри-перебіганки, ігри з предметами, малорухливі ігри) іграм. Виокремлено малі фольклорні жанри та ігрові прийоми в методиці проведення народних ігор (145 зазіванок і лічилок, більше 100 відгадок, домовлянок, прислів'їв і приказок, мирилок). Не залишилась поза увагою авторів конкретна історія українських народних рухливих ігор (м'яч, гилка, цурка, шви галка тощо).

Автори методичного посібника впевнені: майстерність вихователя, його творчість у проведенні народних ігор забезпечать не лише виховний, а й пізнавальний та оздоровчий ефекти, сприятимуть залученню дошкільнят до використання елементів національної фізичної культури, зроблять їх дозвілля веселим і яскравим.

Марія ЛЕВЕНЕЦЬ

У цьому є певна логіка: праці чужих авторів рецензуємо об'єктивно, а своїх — з особливою принциповістю, аж до доброзичливої прискіпливості. Такий підхід у повній мірі відноситься до рецензії доктора історичних наук Ірини Скакельської на монографію колеги по кафедрі, кандидата історичних наук Галини Сеньківської "Розвиток історичного краєзнавства на Тернопільщині (середина 40-х рр. XX ст. — початок XXI ст.)". Рецензія опублікована в часописі "Мандрівець", що є спільним проектом НУ "Києво-Могилянська академія" і Тернопільського видавництва "Мандрівець".

Рецензент зауважує, що історичне краєзнавство в українській і зарубіжній історіографії залишається однією з популярних проблематик, а його актуальність підсилюється зростанням інтересу до регіональної історії. Історичне краєзнавство Тернопільщини, як і всякого іншого краю, пов'язане з його особливостями і, крім цього, має своєрідну специфіку, обумовлену поєднанням в області двох історико-географічних регіонів України — Волині та Галичини, що завжди тяжили один до одного, та через певні історичні обставини мали характерні відмінності в розвитку. Саме останній фактор не знайшов належного висвітлення в науковій літературі, що підвищує пізнавально-аналітичну цінність монографії.

Науковий рівень дослідження забезпечений ґрунтовним використанням джерельної бази історичного краєзнавства на Тернопільщині. Проаналізовано значну кількість робіт з обраної тематики, матеріали багатьох архівних фондів: Центрального державного історичного архіву в Києві, державних архівів Тернопільської та Волинської областей. Також опрацьовано відповідні фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Збагатило зміст монографії активне залучення матеріалів тогочасної періодики, зокрема місцевих газет, які науковець ретельно систематизувала і проаналізувала.

В монографії розкрито внесок музеїв, бібліотек, закладів освіти, громадських об'єднань у процес пошуків історико-краєзнавчої роботи серед населення та поглиблення історико-краєзнавчих досліджень фахівцями різних профілів. Широко висвітлена діяльність державних і громадських музеїв, як центрів пошукової роботи, та виховного патріотичного впливу на населення. Рецензент робить проєкцію на сьогодення: в

реаліях сучасної України (інтервенція зі Сходу, інформаційна війна, розкол суспільства) вкрай необхідно використовувати музейні форми роботи з людьми різних вікових і соціальних категорій, особливо з переселенцями, з відвідувачами регіону (екскурсантами, туристами). У книзі подається вагома статистика: протягом року музеї Тернопільщини відвідували майже 200 тисяч осіб, а їх наукові працівники читали населенню понад 700 лекцій. Позитивний момент дослідження — увага до науково-дослідницької діяльності окремих краєзнавців: тернополянця Ігоря Герети, кременчанина Гаврила Черніхівського та інших, чий імена заслуговують глибокої поваги, а їх творчий спадок — вивчення та використання у краєзнавчій роботі.

Належне місце у книзі відводиться краєзнавчому доробку бібліотечних установ, які практикували ефективні форми пропаганди краєзнавчої літератури: організовували клуби краєзнавчої тематики, проводили Дні краєзнавства, публікували бібліографічні огляди у періодичній пресі. Детально висвітлюється роль краєзнавства у вищих і середніх закладах освіти Тернопільщини. Боса краєзнавство відкриває широкі можливості та надає різноманітні засоби виховання молодого покоління. У цьому контексті шкільні музеї стали невід'ємною частиною навчально-виховного процесу, важливим фактором патріотичного і громадянського виховання, розширення світогляду учнів і формою їх залучення до участі у краєзнавчій роботі, а також одним зі шляхів відродження й активізації краєзнавчих досліджень. І автор монографії, і рецензент висловлюють стурбованість з приводу того, що в даний час з'являється низка проблем, які складають труднощі в діяльності музеїв, внаслідок чого окремі з них занепадають, зменшується їх фінансування, послаблюється організаційна та матеріальна допомога зі сторони владних структур і органів культури.

Говориться тут і про навчальний курс "Краєзнавство", який вимагає від викладачів належної компетентності, що передбачає знання ними необхідного масиву архівних, музейних і літературних матеріалів. Згадано і про діяльність пам'яткоохоронних організацій Тернопільщини з популяризації історії краю, зокрема про роботу обласного об'єднання Всеукраїнської спілки краєзнавців з вивчення та збереження регіональних пам'яток історії та культури. В монографії висвітлене таке специфічне питання, як краєзнавча робота

української діаспори, особлива значимість якої виявилась ще в тоталітарний період, коли всі краєзнавчі дослідження в колишній УРСР проводилися з антиукраїнським акцентом та в ідеологічно заполітизованому напрямі. Мова йде і про історико-мемуарні збірники галицько-волинського змісту і наголошується, що важливий внесок у розвиток волинського краєзнавства зробив Інститут досліджень Волині у Вінніпезі (Канада). Підкреслено, що важливою ознакою пострадянського періоду в розвитку історичного краєзнавства є повернення краєзнавчої спадщини з ідеологічного забуття, реабілітація імен видатних людей краю, репресованих тоталітарним режимом і несправедливо викреслених зі сторінок історії.

Вагомим здобутком монографії, а отже і заслугою автора, вважає рецензент, є збір значного і важливого фактологічного матеріалу. Показово, що автор критично поставилась до ідеологічного складника краєзнавчих розвідок радянського періоду і цим вберегла власні краєзнавчі наукові пошуки від ідеологічних нашарувань і політичної упередженості. В монографії зібрано й інтегровано цінну інформацію про стан розвитку історичного краєзнавства, яка завершується об'ємним і змістовним висновком і служить не лише матеріалом для подальших краєзнавчих досліджень, а й джерелом духовності та патріотизму, любові до рідного краю, шанування та збереження його історичних пам'яток.

Доброзичливий характер рецензії полягає у витриманій формі рекомендацій, адресованих автору монографії: щодо доцільності використання додаткових літературних джерел, які безпосередньо стосуються Волині та Галичини, в тому числі окремих публікацій наукового журналу "Краєзнавство"; про необхідність особливої уваги до методики краєзнавчих досліджень, що могло би стати змістом навчального посібника з історичного краєзнавства, завдання якого полягало б не тільки у формуванні відповідних теоретичних знань, а в озброєнні майбутніх фахівців методикою практичної діяльності з дослідження та вивчення історії краю; щодо важливості використання ілюстративних матеріалів (копій документів, світлин, образотворчих матеріалів тощо) як ефективного засобу підсилення наукової аргументації теоретичних висновків і виховного впливу на читача.

Висновок рецензента однозначний: "Монографія Г.Сеньківської "Розвиток історичного краєзнавства на Тернопільщині (середина 40-х рр. XX — початок XXI ст.)" заслуговує позитивної оцінки. Відтак не викликає сумніву, що проведене наукове дослідження буде належним чином оцінене науковою спільнотою. Наукова праця Г.Сеньківської є добрим стимулом для пропагування краєзнавчої роботи".